

RAZISKOVALNA NALOGA

OŠ Cirkulane – Zavrč

**KULTURNO ZGODOVINSKI ORIS KRAJA
ZAVRČ S Poudarkom NA NEKDANJEM
REČNEM PROMETU PO DRAVI**

ETNOLOGIJA

Mentorja:

Karla Domjan in Janez Zupanič

Avtor:

Žiga Domjan

Zavrč, 2007

ZAHVALA

V nalogi, ki je pred vami, sem skušal ohraniti delček iz bogate kulturno zgodovinske zakladnice naših prednikov. Pri tem so mi bili v veliko pomoč posamezniki in skupine, ki se jim za to posebej zahvaljujem.

Da je naloga izdelana v takšnem obsegu, gre zahvala predvsem mentorici Karli Domjan, predmetni učiteljici likovne vzgoje, in mentorju Janezu Zupaniču, profesorju sociologije. Oba sta me s spodbudami usmerjala in bdela nad mojim raziskovalnim delom.

Hvala ravnateljici šole Diani Bohak-Sabath za podporo pri mojem delu, profesorici angleščine Vesni Koren za pomoč pri prevajanju povzetka, predmetni učiteljici slovenskega jezika Marici Zebec za slavistično lektoriranje. Hvala tudi vsem ostalim, ki ste mi tako ali drugače pomagali pri pripravi raziskovalne naloge.

Žiga

POVZETEK

Tema mojega raziskovanja je vpliv reke Drave na kulturnozgodovinski razvoj mojega domačega kraja Zavrč v Halozah. V nalogi nisem mogel mimo kulturne dediščine mojega kraja, zato sem predstavil tudi nekatere kulturnozgodovinske objekte.

Veliko podatkov o mojem kraju sem našel v različnih virih. Tako sem v raziskovalni nalogi predstavil nekaj splošnih podatkov o kraju, o župniji, šolstvu, dvorcu v Zavrču in njunih nekdanjih lastnikih, o gradu Borl kot nekdanjem upravnem središču, o reki Dravi, splavarstvu in cerkvi Device Marije...

Največ časa in energije sem posvetil predvsem brodarjenju čez reko Dravo. Raziskovanje mi je predstavljalo še poseben izziv, kajti o nekaterih dejavnostih in zgodovinskih dogodkih v literaturi ni veliko zapisanega.

Odločil sem se, da bom o brodarjenju povprašal nekatere krajane. Izvedel in zapisal sem marsikaj zanimivega, morda tudi za bodoče rodove.

Ključne besede

Zavrč, splavarstvo, Drava, brodarstvo, cerkev Device Marije

SUMMARY

The topic my research is the influence of the river Drava on the cultural-historical development of my home place Zavrč in Haloze. It was impossible for me to just pass by the cultural heritage of my place, and because of that I presented some of the cultural-historical monuments.

I used different sources to find a lot of information about my place. I presented some general information about the place, the parish, the school system, the mansion in Zavrč and its former owners, about the Borl castle as a former centre of administration, and also about the border disorders, the river Drava, the rafting work and the church of Virgin Mary...

I devoted most of my time and energy to ferrying across the river Drava. The research was a special challenge for me, because there isn't much written about some of the activities and historical events.

I decided to question some locals about the ferrying. I learned and wrote a lot of interesting things, perhaps even for our future generations.

KAZALO VSEBINE

ZAHVALA.....	2
POVZETEK.....	3
Ključne besede.....	3
SUMMARY	4
KAZALO VSEBINE	5
KAZALO SLIK IN GRAFOV	6
UVOD	7
OPISNI DEL.....	8
LEGA IN OPIS KRAJA ZAVRČ	8
NEKAJ BESED O ŽUPNIJI ZAVRČ.....	10
NEKAJ ZANIMIVOSTI IZ ZGODOVINE ŠOLSTVA V ZAVRČU	11
O GRADU BORL	12
O ZAVRŠKEM DVORCU	14
O REKI DRAVI	15
O SPLAVARSTVU PO DRAVI IN SAVI	17
O SPLAVARJENJU PO REKI DRAVI.....	19
Cerkev Device Marije	22
Splavarstvo kot navdih literatu	24
RAZISKOVALNI DEL	26
CILJI RAZISKOVALNE NALOGE	26
HIPOTEZE	26
METODA DELA.....	26
Merski pripomočki	27
Statistična obdelava podatkov	27
ZAPIS SPOMINSKIH PRIČEVANJ	27
Spominsko pričevanje Karla Žnidariča	28
Spominsko pričevanje Ivana Pucka.....	29
Spominsko pričevanje Ferdinanda Šešeka	29
Spominsko pričevanje Ivana Težaka	31
Spominsko pričevanje Viktorije Murkovič.....	31

Spominsko pričevanje Antona Petroviča	33
Ugotovitve na osnovi terenskega dela	34
Statistična obdelava anketnih vprašalnikov	35
REZULTATI	38
DISKUSIJA	40
ZAKLJUČEK	41
PRILOGA.....	42
UPORABLJENA LITERATURA in VIRI	43
SPLETNI VIRI	43
SPOMINSKA PRIČEVANJA.....	43

KAZALO SLIK IN GRAFOV

Slika 1: Razglednica Zavrč – Dubrava, poslana 1937.....	9
Slika 2: Razglednica Borl, začetek 20. stoletja.....	12
Slika 3: Grad Borl danes.....	13
Slika 4: Zavrč na topografiji iz leta 1681.....	14
Slika 5: Dravska klet.	15
Slika 6: Razglednica na kateri je viden plavajoči mlin, na bregu kostanj pred krčmo.....	17
Slika 7: Splav na Dravi, razglednica poslana 1912.....	20
Slika 8: Cerkev Device Marije pred prenovo.....	22
Slika 9: "Oslov hrbet" in zunanost cerkve Device Marije.....	23
Slika 10: Brodarska hiša (danes vikend).	28
Slika 11: Ostanek priveza jeklene vrvi ob brodarski hiši.	30
Slika 12: Pogled na brodarsko hišo z desnega brega Drave.....	32
Graf 1: Starostna slika anketiranih	36
Graf 2: Prikaz koliko jih ve za splavarstvo.....	36
Graf 3: Prikaz koliko jih ve za brodarstvo.....	37
Graf 4: Prikaz mnenja o vplivu na kulturno zgodovinski razvoj Zavrča. ...	37
Graf 5: Prikaz mnenja o pomenu raziskovanja.	38

UVOD

Sem zvedav devetošolec in v letošnjem šolskem letu sem se prvič odločil za raziskovalno dejavnost. Za predmet raziskave sem izbral svoj domači kraj Zavrč, posebej pa me je zanimal vpliv, skozi kraj pritekajoče reke Drave, ki je neizbrisno zaznamovala razvoj kraja. Poseben poudarek pa sem dal nekoč razvitemu rečnemu prometu skozi Zavrč po reki Dravi in prečkanju reke z brodom, ki je nekoč povezoval »polance« in Haložane.

Današnja občina Zavrč sodi z okoli 1500 prebivalci med najmanjše slovenske občine in leži v severozahodnem delu Haloz. Središče občine je naselje Zavrč, katerega starejši del se je razvil ob župnijski cerkvi sv. Miklavža. Kraj se je nekoč imenoval Sauring ali Sauritsch.

V kraju je bila že v srednjem veku pomembna obmejna postaja z mitnico in carino, v bližini župnijske cerkve stoji na robu naselja završki dvorec. Skozi kraj je v preteklih stoletjih potekal razgiban rečni promet.

Kraj se ponaša z bogato dediščino preteklosti, še vedno neokrnjeno naravo, tradicijo vinogradništva in s skromnimi, a gostoljubnimi ljudmi. V devetih naseljih, ki se razprostirajo na dobrih 19 km², prebivalci vztrajajo še danes. Med življenjem nekoč in danes je velika razlika-danes živimo drugače in predvsem bolje. Kraj ima urejeno infrastrukturo, sodobno šolsko poslopje, obnovljene kulturnozgodovinske spomenike.¹

Bogata kulturnozgodovinska dediščina, vinogradniška tradicija, raznolika stavbna dediščina, številna sakralna znamenja in obeležja, podatki o rečnem prometu po Dravi so spodbujali mojo radovednost, mi postavljali vprašanja in zahtevali odgovore. Posebej pa mi je bilo zanimivo brodarjenje čez reko Dravo, o katerem nisem našel nobenih zapisov, kar je bil zame še dodatni motiv. Na nekatera zastavljena vprašanja sem našel odgovore, seveda pa je še veliko ostalo neraziskanega.

¹ Zupanič I., (2006) Kulturno zgodovinski oris kraja Zavrč v Halozah, diplomska seminarska naloga, PEF, str.15.

OPISNI DEL

Svojo nalogo začujem s predstavitvijo lege in opisom kraja Zavrč.

LEGA IN OPIS KRAJA ZAVRČ

Pri opisu današnje občine Zavrč, ki sodi med najmanjše slovenske občine, lahko posežemo po mlajšem pisnem viru, to je knjiga Podravje iz leta 2004. Že takoj v uvodu izvemo, da leži kraj Zavrč v severozahodnem delu Haloz.

Pokrajina je porasla z gozdovi in vinogradi. Občina ima okoli 1500 prebivalcev, poseljenih na dobrih 19 km² površine, in na svoji vzhodni in južni strani meji s sosednjo državo Hrvaško. Središče občine je naselje Zavrč, katerega starejši del se je razvil ob cerkvi sv. Miklavža, novejši del pa ob cesti Ptuj-Varaždin. Vzhodno od naselja se nahaja mednarodni mejni prehod.

V kraju je bila že v srednjem veku pomembna obmejna postaja z mitnico in carino. Vrh položnega hriba v bližini župnijske cerkve sv. Miklavža stoji na robu naselja završki dvorec, sestavljen iz treh enonadstropnih traktov, v katerem so danes stanovanja in občinski sedež.

Župnijska cerkev se prvič omenja 1430. leta, sedanja stavba je iz leta 1670, leta 1691 so jo povečali in prizidali križevo kapelo, 1735. leta pa še zvonik. Skozi kraj je v preteklih stoletjih potekal razgiban rečni promet. Nad krajem stoji podružnična Marijina cerkev.

V preteklosti je bilo središče današnje občine Zavrč pri gradu Borl (nemško Ankenstein, kar v bistvu pomeni sidrišče, rečni prehod), ki stoji na strmi skalni vzpetini nad starodavnim prehodom čez reko Dravo.

Na vrhu Vrbanjšaka, v Belskem Vrhu, so razvaline poznogotske cerkve sv. Urbana, tik ob hrvaški meji, v Turškem Vrhu stoji cerkev sv. Mohorja, v Gorenjskem Vrhu pa stoji cerkev sv. Janeza. Na območju občine je šest kapel: Šmerova, Majurova, Švabova, Bimarova, Huzarova in Reinerova. V Turškem Vrhu pa stoji kamnito znamenje - spomenik »Turške babice«.²

² Radovanovič, Sašo (2004), Podravje, založba Kapital, Maribor, str. 254 - 257.

Podrobnejši opis lege in kraja Zavrč najdemo v Krajevnem leksikonu Dravske banovine iz leta 1937 in v knjižici Župnija Zavrč in njenih 550 let, 1430 – 1980, ki je delo nekdanjega župnika v završki župniji, Ivana Pucka, iz leta 1980.

Slika 1: Razglednica Zavrč – Dubrava, poslana 1937.

Razglednico hrani Domoznanski oddelek Knjižnice Ivana Potrča Ptuj.

V leksikonu Dravske banovine iz leta 1937 je Zavrč ali bolj točno občina Zavrč opisana v sklopu opisa za srez Ptuj. Tako izvemo, da je bilo takrat v Zavrču 1956 prebivalcev. Občina je zavzemala vinorodno gričevje spodnjih Haloz, na vzhodu in jugu je mejila na Savsko banovino. Od gospodarskih panog se omenja vinogradništvo in sadjarstvo. *»Za poljedelstvo svet ni ugoden in ponekod ne zadostuje niti za domače potrebe.«*

Omenjena je kvaliteta završkih vin, ki se prodajajo v Ljubljano, Zagreb, Prekmurje in drugam, sadje pa tudi v inozemstvo. Prebivalci so bili v glavnem siromašni viničarji.

Zavrč in njegovo okolico je ob 550. obletnici župnije v svojem delu opisal Ivan Pucko z naslednjimi besedami:

»Tam, kjer dosežejo vinorodne Haloze najsevernejšo točko, ki jo oklepa od Ptuja skozi Markovce pritekajoča reka Drava in se v številnih rokavih razlije proti Ormožu in Varaždinu, tam, kjer je doma (brez hvale) najboljše haloško vino, kjer se Haloze začnejo iztekati v ravnino proti Varaždinu, kjer se slovenski živelj stika in se meša s hrvaškim, je v deset naselij (Zavrč, Dubrava – iz SRH, Hrastovec, Goričak, Drenovec, Turški Vrh, Pestike, Korenjak, Belski Vrh in Gorenjski Vrh) razsejana župnija Zavrč. V starih latinskih in nemških rokopisih so jo imenovali Sauring in Sauritsch.

Na severu jo v svoj objem oklepa Drava, na vzhodu in jugu meji na hrvaški župniji Križovljan in Nadkrižovljan, na jugu na hrvaško župnijo Voča Donja, na zahodu pa na župnijo sv. Barbare v Halozah – Cirkulane z gradom Borl (Ankenstein), onstran Drave pa mejijo na Zavrč župnije Sv. Marjete niže Ptuja ter Sv. Lenart pri Veliki Nedelji.

Če bi se postavili na najvišjo severno točko župnije pri podružnici Device Marije v Zavrču in se ozrli v južni smeri po župniji, bi videli večinoma z gozdovi poraslo gričevnato pokrajino, nasprotno pa, če bi pogledali iz juga, s 362 m visokega griča, kjer je podružnica sv. Mohorja (nekdanj Mavricija) proti severu, ne bi videli skoraj nič drugega kot prekrasno ležeče in obdelane vinograde. Tu posebno slovijo vina iz vinogradov na Turškem vrhu in Belskem vrhu, četudi ona iz drugih »vrhov« nič ne zaostajajo»³

NEKAJ BESED O ŽUPNIJI ZAVRČ

Kljub neenotnosti virov o nastanku završke župnije se jemlje za izhodišče letnico 1430. Skozi zgodovino je prvotno župnija bila podružnica hočke pražupnije, pozneje, ob prenosu sedeža lavantinske škofije v Maribor, pa je bila vključena v lavantinsko škofijo. Župljani so trpeli posledice prve svetovne vojne, cerkev je ostala brez zvonov, in kot da ne bi bilo gorja dovolj, je po tej vojni svoj davek terjala še španska gripa.

V obdobju med prvo in drugo svetovno vojno, predvsem v tridesetih letih 20.st., se med tukajšnjim prebivalstvom izrazito občuti gospodarska kriza in posledice slabih letin. Socialna slika Haložanov v tem času je

³ Pucko, Ivan (1980), Župnija Zavrč in njenih 550 let, 1430 – 1980, "Zrinski" Čakovec, str. 5-6.

predstavljala najbednejšo socialno plast na slovenskem podeželju - predvsem zaradi lastništva vinogradov in nerešenih kmečko viničarskih vprašanj. Namen agrarne reforme, takoj po koncu prve svetovne vojne, iz leta 1919 ni obrodil pozitivnih rezultatov, socialna in ekonomska nasprotja so ostala, prav tako tudi njena spremljevalka - revščina.

V obdobju druge svetovne vojne župnija občuti okupatorjevo zasedbo, slovenske učitelje in duhovnika zamenjajo nemški, cerkev znova ostane brez zvonov. Ljudje kljub tveganju ne klonejo in organizirajo odporniško gibanje.⁴

NEKAJ ZANIMIVOSTI IZ ZGODOVINE ŠOLSTVA V ZAVRČU

Prav je, da se v svoji raziskovalni nalogi dotaknem tudi razvoja šolstva v Zavrču.

Ivan Pucko v svojem delu pojasni, da neuradni začetki šolstva v Zavrču segajo v leto 1788. Od tega leta pa do 1792 je namreč poučeval organist Marko Janez Mihael, nasledil ga je organist Stepinšek Franc. Zanimivo pa je, da je slednji leta 1810 *»...pustil obe službi in šel za brodarja«*.⁵

Vsekakor več kot zanimiva pripomba, ki se lepo navezuje na moje raziskovanje. Torej je v tem času brodarstvo že živelo.

Veliko pa nam pove tudi o donosnosti učiteljevanja in igranja orgel ob bogoslužju v takratnem času.

Omenil bi še nekaj drobcev iz šolskih kronik.

V šolski kroniki za leto 1921/1922 izvemo, da so dečke pri telovadbi *»poučevali v plavanju in izvrševali vaje v plavanju na suhem...«*, za poučevanje plavanja in reševanja iz vode ni bilo niti prostora ne časa.⁶

Tudi v kroniki za šolsko leto 1937/1938 je zanimiv navedek, ki se dotika organizacije šolskih izletov. Običajnega majskega izleta to leto ni bilo

⁴ Zupanič I., (2006) Kulturno zgodovinski oris kraja Zavrč v Halozah, diplomska seminarska naloga, PEF, str.30.

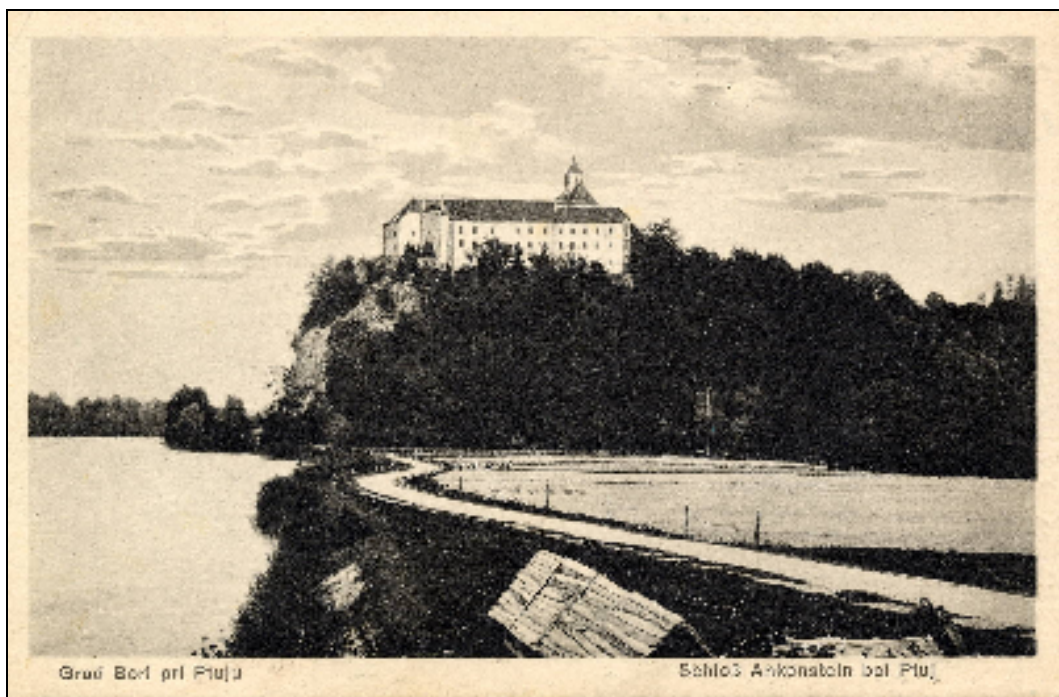
⁵ Zupanič I., (2006) Kulturno zgodovinski oris kraja Zavrč v Halozah, diplomska seminarska naloga, PEF, str.30.

⁶ Šolska kronika šole v Zavrču, šolsko leto 1921/1922.

zaradi pomanjkanja časa in slabega vremena, zato pa so se 24. junija šli »pod vodstvom svojih razrednikov kopati v reko Dravo, kar so sprejeli učenci z večjim veseljem«.

Reka je nudila tudi material za gradnjo oz. sanacijo objektov. Tako je v kroniki za isto šolsko leto pojasnjeno, da je poletno deževje zalilo (do višine 60 cm) šolsko klet, zato jo je med počitnicami dal šolski upravitelj sanirati. »Po tleh razmočena ilovica se je znosila iz kleti. Nanosilo se je debelega kamenja iz Drave in polagalo na tla...«.⁷

O GRADU BORL

Slika 2: Razglednica Borl, začetek 20. stoletja.

Razglednico hrani Domoznanski oddelek Knjižnice Ivana Potrča Ptuj.

Kot nas poučijo zgodovinski viri in je v tej nalogi že omenjeno, je v preteklosti bilo središče današnje občine Zavrč pri gradu Borl, po nemško Ankenstein, kar v bistvu pomeni sidrišče, rečni prehod. Zato je prav, da nekaj besed namenim tudi temu objektu, ne glede na to, da je v času

⁷ Šolska kronika šole v Zavrču, šolsko leto 1937/1938.

snovanja te raziskovalne naloge »pripadal« sosednji občini Gorišnica, danes pa že novo ustanovljeni občini Cirkulane.

Za predstavitev gradu Borl sem izbral opis dr. Vladimirja Bračiča v zborniku, ki je bil izdan ob 200 letnici šolstva v Cirkulanah. Zasedil sem podatek, da nastanek in najstarejša zgodovina gradu Borl nista poznana. Lega gradu Borl je že v daljni zgodovini privlačila človeka. V 9. stoletju je na naših tleh pričela vladati frankovska gospoda, vendar so to prekinili Ogrji. Okrog leta 200 je ptujski gospod Friderik premagal Ogre in jim odvzel okolico Ormoža. Prvi gospodarji Borla so bili ptujski vazali Draneški. Borl je bil na začetku verjetno obrambni stolp. Skozi zgodovino je menjal veliko lastnikov. Zadnji pravi lastnik je bila židovska družina Weiss iz Zagreba. Leta 1941 je okupator lastnico odpeljal. Do leta 1943 je bilo v prostorih gradu taborišče.

Slika 3: Grad Borl danes.

Foto Zupanič, november 2006.

Grad Borl je bil od 13. stoletja pa do leta 1850 sedež deželne sodnije. Že pred prvo svetovno vojno so pomembnejše sodne spise odnesli na Dunaj. Ohranilo se je le malo spisov. Do leta 1930 so še hranili urbarje, a še preden je grad prevzela družina Weiss, so vsi neznano kam izginili. Leta 1542 je bil v vojvodinji Štajerski izveden popis vseh gosposčin, med njimi tudi grad Borl. »Vse to še danes hranijo v Deželnem arhivu v Gradcu.«⁸

O ZAVRŠKEM DVORCU

Dvorec Zavrč je nastal iz prvotnega dvora Jakoba Szekelyja z Borla, pozidan je bil konec 15. stoletja. Ker Szekely ni mogel poravnati izposojenega dolga, je leta 1622 lastnik postal upnik, ptujski trgovec, Matija Quallandro. Sto let pozneje so njegovi dediči dvorec prezidali v današnje trikatno enonadstropno poslopje, ki obdaja arkadno notranje dvorišče.

Slika 4: Zavrč na topografiji iz leta 1681.

Quallandro je tako postal lastnik mejne gosposčine z gosposčino Trakoščan, last Draškovičev.

⁸ Bračič, Vladimir (1982), 200 let šolstva v Cirkulanah 1780-1980.

Dvorec je pozneje zamenjal še nekaj lastnikov, nazadnje so ga imeli v lasti Ulmi, veleposestniki, ki jim je bila primarna dejavnost vinogradništvo in vinarstvo, posedovali so tudi kamnolome in celo nahajališča premoga.

Danes dvorec nudi dom nekaj stanovalcem, v njegovih prostorih je tudi sedež občine Zavrč.⁹

Krajevni leksikon Dravske banovine posebej omenja, da grad ne hrani nikakršnih zgodovinskih znamenitosti, omeni pa »Dravsko klet« kot znamenitost gradu, zgrajeno leta 1836, »...ki je zidana v hrib in ima izredno visok strop kot v kaki cerkvi«. ¹⁰

Slika 5: Dravska klet.

Foto: Zupanič, maj 2006.

O REKI DRAVI

Nekaj podatkov o reki Dravi sem poiskal na svetovnem spletu. Izvedel sem, da je Drava (nemško Drau, v srednjem veku pa Tra) južnoevropska reka, dolga 725 km. Izvira v severni Italiji na toblaškem polju (Tobiacco) pri kraju San Candido (Južna Tirolska) blizu meje z Avstrijo. Teče skozi Avstrijo (po avstrijski Koroški), Slovenijo (145 km), Hrvaško, po hrvaško-madžarski meji in se pri Osijeku z desne zlije v Donavo.

⁹ Zupanič I., (2006) Kulturno zgodovinski oris kraja Zavrč v Halozah, diplomska seminarska naloga, PEF, str.29.

¹⁰ Krajevni leksikon Dravske banovine (1937), Ljubljana, str. 500.

Večji kraji ob reki so: Lienz, Špital, Beljak v Avstriji, na našem ozemlju pa Dravograd, Vuzenica, Muta, Maribor, Ptuj, Ormož in v sosednji hrvaški Varaždin in Osijek. Drava je plovna zadnjih 90 km pred izlivom. Glavni pritoki Drave so v Avstriji Krka (Gurk) in Zilja, v Sloveniji Meža, Mislinja, Dravinja in Pesnica ter na Hrvaškem Mura in Bednja.

Zaradi velike vodnatosti in velikega padca je na njej več hidroelektrarn: osem v Avstriji, šest v Sloveniji: Dravograd, Vuzenica, Vuhred, Ožbolt, Fala, Mariborski otok, Zlatoličje, Formin (na kanalu) in še dve na Hrvaškem.¹¹

Dr. Vladimir Bračič v svoji knjigi Ptujsko Polje iz leta 1975, kar sem uporabil za drug vir o reki Dravi, pove, da je najpomembnejša tekoča voda Drava, ki je tu še precej deroča reka. Omeni tudi, da reka s spreminjajočo aktivnostjo *»tu erodira, tam akumulira – pogloblja ali zasipava svoje rokave, zmanjšuje ali povečuje zasipne otoke. S tem stalnim spreminjanjem svoje struge je nagajala tudi splavarjem, ki so do druge svetovne vojne po njej plavili les s Pohorja do Donave in po njej. Pri Borlu je bilo znano splavarsko postajališče.«* Avtor omeni tudi, da se je splavarstvo prekinilo z izgradnjo hidroelektrarn na reki Dravi.

Dr. Bračič omeni tudi za ta predel Drave značilne plavajoče mline med Ptujem in Ormožem. *»Samo v bližini Borla so bili med obema vojnama nekaj časa štirje.«* Zelo sem bil vesel, ko sem na razglednici, ki jo hrani domoznanski oddelek knjižnice Ivana Potrča Ptuj, opazil tak mlin (glej sliko 6).

Posebej pa me je pritegnilo, da Bračič omeni tudi brodarstvo čez reko Dravo, ki je bilo ob visokih vodah težavno ali pa povsem prekinjeno. Posebej omeni brodarjenje, *»ki so ga opravljali brodniki pri Markovcih in Gajevcih skozi dolga stoletja.«*¹²

¹¹ <http://sl.wikipedia.org/wiki/Drava> (27.12.2006).

¹² Bračič, Vladimir (1975), Ptujsko polje, Založba Obzorja, Maribor, str.30.

Slika 6: Razglednica na kateri je viden plavajoči mlin, na bregu kostanj pred krčmo. Razglednico hrani Domoznanski oddelek Knjižnice Ivana Potrča Ptuj.

O SPLAVARSTVU PO DRAVI IN SAVI

Na spletni strani Zveze geografskih društev Slovenije sem zasledil opis splavarstva. V sestavku je sicer primerjava splavarjenja po reki Dravi in Savi. Podrobneje je opisano savsko splavarstvo, katerega ne povzemam, razen če je v funkciji primerjave z dravskim.

V začetku izvem, da je splavarstvo dejavnost prevoza lesa na dolge razdalje. Zaradi zahtevnosti je narekovalo svojevrstno tehnologijo in dobro organiziranost. Za prevoz po vodi je moral biti les povezan v ustrezno obliko, neredko skladno z želeno velikostjo plovila, ki sta jo narekovali predvsem hitrost in vodnatost rek. Splavarji so znali spretno izrabljati lastnosti vodnega toka in njegovo moč ter mnogokrat prepeljati splav mimo navidezno neprehodnih tesni z brzicami in drugimi ovirami.

Naši glavni splavarski reki sta bili Drava in Sava s pritokom Savinje, v katerem zgornjem toku je bilo eno najpomembnejših splavarskih izhodišč. Splavarstvo se je razvijalo vzporedno z lesno trgovino, ki je našla tržišče za slovenski les v ravninskih pokrajinah spodnjega Posavja in Podravja v

današnji Hrvaški, v Vojvodini, Beogradu in še dlje v Podonavju, vse do Črnega morja.¹³

Značilnosti obeh rek in smer njunega toka so bili za razvoj splavarstva izredno ugodni. Obe reki sta povezovali z gozdovi bogata alpska in predalpska območja z rodovitnimi, a skoraj brezgozdnimi pokrajinami na severu Balkanskega polotoka. S primernim padcem in zadostno količino vode sta omogočali splavarjenje spomladi, poleti in jeseni, le pozimi je bilo obdobje počitka.

Ocenjuje se, da je po obeh rekah v času največjega razcveta odplulo okrog 70 odstotkov letne proizvodnje žaganega in tesanega lesa. Dravski splavi, imenovani šajke, so povprečno vsebovali 90 m³ lesa. Savinjski splavi, imenovani flosi, pa so bili znatno manjši, v povprečju le 13 m³, kar je tudi posledica manjšega pretoka in večjega strmca Savinje v zgornjem toku. Savinjskih splavov je bilo štirikrat več kot dravskih; leta 1938 je bilo prepeljanih po Savinji in Savi 4900 splavov, po Dravi pa le 1167. Splavarstvo je prinašalo dober zaslužek ter hkrati splavarjem in trgovcem z lesom širilo obzorje. Dolga potovanja so splavarje iz zaprtih "gorjanov" spremenila v odprte ljudi, ki so se na svojih poteh seznanili s številnimi novostmi in jih prinašali v domače kraje.

Iz sestavka izvem, da je *»splavarjenje po Dravi starejše, saj ga prvi viri omenjajo že leta 1280.«* Kljub temu, da so po Dravi bile prepeljane večje količine lesa, je za razvoj Zgornje Savinjske doline splavarstvo tolikšnega pomena, da je celotni pokrajini zapustilo neizbrisen pečat.¹⁴

1280. leta izdana listina viteza Otta Velikovškega, omogoča *»...pri velikovškem mostu prek Drave pobiranje mitnine za prevoz praznih sodov.«*¹⁵

Dejavnost je z 2. svetovno vojno, poveljno industrializacijo ter preusmeritvijo prometa na železnice in ceste zamrla; *»zadnji splav po Savinji je odplul na pot leta 1948.«*¹⁶

¹³ Spletna stran: <http://www.zrc-sazu.si/Zgds/7-8-2000.htm> (10.1.2007)

¹⁴ Spletna stran: <http://www.zrc-sazu.si/Zgds/7-8-2000.htm> (10.1.2007)

¹⁵ Macuh, Peter idr (2000), *Drava nekoč in danes*, Obzorja, Maribor, str. 82.

¹⁶ Spletna stran: <http://www.zrc-sazu.si/Zgds/7-8-2000.htm> (10.1.2007)

Po Dravi je splavarjenje zamrlo zaradi izgradnje hidroelektrarn. Jože Kovačič, ruški duhovnik in zgodovinar, piše: »*Današnje dravske elektrarne pa so nekdanjo flosarijo popolnoma zajezile oz. ustavile.*«¹⁷

V Breznu ob Dravi je bila, kot izvemo iz Krajevnega leksikona Dravske banovine, nekoč splavarska zadruga. »*Splavarji so organizirani v zadrugah, savinjska ima sedež v Radmirju, dravska v Breznu ob Dravi.*«¹⁸

O SPLAVARJENJU PO REKI DRAVI

Rečni promet po reki Dravi je omenjen v Leksikonu Dravske banovine iz leta 1937 v sklopu opisa srez Ptuj. »*Brodarstvo po Dravi, ki je bilo razvito že v srednjem veku, se je deloma ohranilo do danes.*« Na strani 659 je v opisu veleposestva in gradu Zavrč opredeljeno še natančneje: »*Tu je bila nekdanj važna postaja in mitnica za brodarje in splavarje po reki Dravi.*«¹⁹

Naslednji vir, ki ga pri prikazu splavarjenja uporabim, je knjiga Drava nekoč in danes, zemljepisne, zgodovinske in etnološke značilnosti sveta ob Dravi; splavarstvo in energetika iz leta 2000.

Tako izvem, da je reka Drava bila pomembna za rečni promet že v rimskih časih »*Posebno težo ji je dajalo mesto Petovio, ki je bilo tudi rimski vojaški sedež in je imelo svojo rečno floto.*« Kakšna so bila rečna plovila v rimskih časih ne vemo, ker »*...ni na voljo materialne zapuščine, ki bi dokazovala videz rimskih rečnih plovil...*«

»*Za zdaj je najstarejše pričevanje o splavarjenju po reki Dravi listina Otta Velikovškega iz leta 1280,...*« Nadalje v istem viru zasledim »*Naslednji pomembnejši podatek o dravskem splavarstvu je zapisan v urbarju samostana sv. Pavla iz leta 1289.*« Naslednji zapisi o splavarstvu so v urbarju sv. Lovrenca na Pohorju iz leta 1371, »*srednjem veku je izpričan že razmeroma razvit rečni lesni promet po Dravi*«, obdobje prve polovice 16. stoletja pa je obdobje razmaha trgovine med Beljakom in Ptujem.

Splavarstvo je na Dravi doseglo popoln razcvet v 19. stoletju in se zavleklo v štirideseta leta 20. stoletja. Ta razcvet in trajanje pa ni zgolj »*...rezultat*

¹⁷ Kovačič, Jože (1961), Zgodovinski razvoj industrije v okolici Ruš.

¹⁸ Krajevni leksikon Dravske banovine (1937), Ljubljana, str. 68.

¹⁹ Krajevni leksikon Dravske banovine (1937), Ljubljana, str. 500.

zaostalega razvoja prometa po cestah in pozneje po železnici...«, ampak posledica dobrega gospodarjenja, ali kot bi morda danes temu rekli optimalne logistike. *»Splav je bil namreč transportno sredstvo in hkrati tovor, kar pomeni, da je pošiljka prišla do cilja brez stroškov, ki so sicer obremenjevali vsakršno drugo tovorjenje.«*²⁰

Z razvojem splavarjenja so nastali strogi predpisi, ki so določali minimalno in maksimalno višino vode za plovbo, nujnost medsebojne pomoči ponesrečenim splavarjem, nujnost popravila poškodovanih jezov in obrežnih kašt ipd.²¹

Slika 7: Splav na Dravi, razglednica poslana 1912.

Iz knjige: Ptuj in okolica na razglednicah 1891 – 1945, str. 56.

Pristan na Ptuju je bil v obdobju med 15. in 18. stoletjem najpomembnejši, svojo veljavo je v 19. in 20. stoletju izgubljal. *»Prometni red so urejali s predpisi, pristan, ki so ga vzdrževali zemljiški lastniki, je imel cenik za pristajanje, razkladanje in nakladanje.«* V knjigi Drava nekoč in danes je omenjeno tudi za splavarje pomembno pristajališče pod

²⁰ Macuh, Peter idr (2000), Drava nekoč in danes, Obzorja, Maribor, str. 83.

²¹ Spletna stran: <http://www.zrc-sazu.si/Zgds/7-8-2000.htm> (10.1.2007)

Borlom. »Če so iz Maribora odpeljali zjutraj, je bil Borl obvezna postaja, s tem pa tamkajšnja gostilna obvezen cilj splavarjev...«²²

Naj ne bo odveč še zanimiva pripoved Toča na Borlu, iz katere veliko izvemo o domiselnosti krčmarjev, v želji po zaslužku kot iznajdljivosti splavarjev. *»Na skali, pred Borlom, je ponavadi stal krčmarjev oglednik. Ko je zagledal bližajoči se splav je 'javil' v gostišče in iznajdljivi gostitelji so zakurili raženj, v krušni peči pa so pekli odojka.«* Splavarji so se ustavili, se najedli, kaj popili, nato bi naj nadaljevali pot. Oblaki so že popoldan obetali nevihto, zato sta dva šla pogledat, kakšno bo vreme. *»Nenadoma je zunaj zaropotalo, in veje dveh velikih kostanjev pred hišo so divje šumele in trepetale. Ropotalo je, kot bi kdo na streho vsul vrečo orehov. Možje so se spogledali in skoraj v en glas rekli: 'Toča'!»* Oče, vodja splavarjev, se je vdal v usodo in naročil še eno rundo. Ko so se ob mraku spravili k počitku, ni bilo o neurju ne duha ne sluha. Fanta sta priznala, da sta neurje uprizorila in sicer tako da sta splezala na kostanj (glej sliko 6) in stresala veje. Poti pa splavarji ta večer vseeno niso nadaljevali.²³

Pucko pojasnjuje rečni promet po reki Dravi. »Po reki Dravi se je odvijal vse do nedavnih časov močan promet splavarjev in brodarjev, ki so imeli prav v Zavrču važno postajo in mitnico.«²⁴ Nadalje opozori, da sta mitnica in pošta razvidni iz zemljevida župnije iz leta 1816, in da poštno poslopje stoji na hišni številki Zavrč 3, ob cesti Ptuj – Varaždin, in bi ga naj takrat (1980) še vedno imenovali »stara pošta«.

Mitnica oz. plačevanje mitnine je omenjeno tudi v Enciklopediji Slovenije, zvezek 12 iz leta 1998. »Mitnino so pobirali v denarju ali v deležu lesa. Dravski splavarji so plačevali vodno mitnino še v 19. st. v Mariboru, na Ptuj, na Borlu in v Zavrču.«²⁵

²² Macuh, Peter idr (2000), *Drava nekoč in danes*, Obzorja, Maribor, str. 82.

²³ Macuh, Peter idr (2000), *Drava nekoč in danes*, Obzorja, Maribor, str. 269-270.

²⁴ Pucko, Ivan (1980), *Župnija Zavrč in njenih 550 let, 1430 – 1980*, "Zrinski" Čakovec, str.7.

²⁵ Enciklopedija Slovenije(1998), 12: n - Sz, Mladinska knjiga Ljubljana, str. 193-194.

Med drugim isti vir posebej omenja, da je dravsko splavarstvo zaradi cenenega prevoza živelo najdlje. Največji obseg je doseglo v tridesetih letih prejšnjega stoletja.

Zanimiva je tudi povezava med v prejšnjih stoletjih razgibanim rečnim prometom po reki Dravi in poimenovanjem farne cerkve. Brodarji in splavarji imajo za svojega zaščitnika sv. Miklavža, tako je zavetnik župnijske cerkve v Zavrču sv. Miklavž. Še zanimivejša pa je legenda, povezana z izgradnjo podružnične cerkve Device Marije v Zavrču.

Cerkev Device Marije

O nastanku te podružnice je ohranjena legenda, ki bi lahko osvetlila postavitve te cerkve v Zavrču, saj je od župnijske cerkve je proti severozahodu oddaljena kakih le deset minut zmerne hoje.

Slika 8: Cerkev Device Marije pred prenovo.

Diapozitiv hrani OŠ Cirkulane – Zavrč. Foto: Gnilšek 1996.

Na nek Marijin praznik so splavarji pluli po Dravi, med delom na splavu je eden od izmed njih utonil. V tem so preostali videli božjo kazen, ker so splavarili na Marijin praznik. V zadoščenje za ta greh in kot prošnjo za varstvo v bodoče, so zgradili cerkev Mariji v čast.

Cerkev je za splavarje na res primernem mestu, saj jo je po Dravi mogoče videti že od Ptujja. Od nje je prelep razgled po celem Ptujskem polju, na Veliko Nedeljo, Ormož, Hum in preko varaždinske ravnine tja do Čakovca. Opis cerkve Device Marije najdemo v Leksikonu Dravske banovine, ki nam pove, da je sezidana leta 1538 in, da je že takrat bila znana božja pot. *»O starosti cerkve, ki je bila nekdanja lepa poznogotska stavba, pričajo znameniti portal, okna in gotski obok. V stolpu visi zvon iz leta 1682 s prigradnim napisom.«*²⁶ Podrobnejši opis te in vseh ostalih cerkva v župniji podaja v svojem delu ob 550. letnici župnije Ivan Pucko.

Slika 9: "Oslov hrbet" in zunanost cerkve Device Marije.

Foto: Zupanič, november 2000.

Zidavo te cerkve se postavlja najkasneje v drugo polovico 16. stoletja. Okrog leta 1700 je bila prvotni cerkvi dozidana baročna kapela, imenovana rožnovenska.

Je krasna poznogotska stavba z rebrastim stropom in lepim gotskim stranskim vhomom "Oslov hrbet."

Dolga je 19,2 m, v prezbiteriju široka 5,1 m, v ladji pa 7 m, višina celotne cerkve do rebrastega oboka pa je 7,3 m. Štirioglati zvonik je visok 35 m in ima s pločevino krito piramidasto streho.

²⁶ Krajevni leksikon Dravske banovine (1937), Ljubljana, str. 521.

Oglejski vizitator omenja (leta 1751) štiri oltarje in toliko jih je še tudi danes. Vsi, razen enega, so posvečeni istim zavetnikom. Glavni je oltar Device Marije. Stranski oltar sv. Urbana je bil ob omenjeni vizitaciji še oltar sv. Treh kraljev. Drugi stranski oltar je oltar sv. Antona puščavnika. V kupolasto obokani kapeli je baročni oltar rožnovenske Matere božje. Oltarji so bili renovirani leta 1893. Iz tega leta je tudi Brollova slika rožnovenske Matere božje v bližini stranskega vhoda. Pet slik, ki uprizarjajo Marijino življenje in smrt v prezbiteriju, so delo Franca Horvata iz Maribora. Ustvarjene so leta 1914.²⁷

Stavba je zaščiten kot kulturnozgodovinski spomenik. Zadnjo prenovo je zgradba doživela leta 1999. Zanimivo je tudi, da jim je pomoč v dobavi lesa za obnovo zvonika obljubilo flosarsko društvo Brezno ob Dravi.²⁸ Prav tam, v Breznu ob Dravi je bila, kot izvemo iz Krajevnega leksikona Dravske banovine, nekoč splavarska zadruga. *»Splavarji so organizirani v zadrugah, savinjska ima sedež v Radmirju, dravska v Breznu ob Dravi.«*²⁹ Na Marijin praznik, 15. avgusta (velika maša ali veliki šmaren), se vsako leto roma k cerkvi Device Marije. To je tudi čas, ko se po tradiciji postavijo klopotci in zaprejo kokoši. Oboje z istim namenom, da se obrani pridelek vinogradov.

Splavarstvo kot navdih literatu

Zanimivo je, da je tudi pisatelja Antona Ingoliča, takrat je bil dijak v Mariboru, privlačila drznost splavarjev na Dravi. Ko je služboval na Ptuj, se je s splavarji večkrat srečal, saj mu je oče enega izmed dijakov, sicer lastnik splavov, omogočil v šolskih počitnicah 1937 potovati z njimi *»od Brezna nad Mariborom, do Vukovarja v Hrvatski; potoval je incognito, s splavarsko izkaznico, tako, da njegovi tovariši splavarji dolgo niso vedeli, s kom imajo opraviti.«*³⁰

²⁷ Pucko, Ivan (1980), Župnija Zavrc in njenih 550 let, 1430 – 1980, "Zrinski" Čakovec, str. 20-23.

²⁸ Mohorko, Tatjana, članek Dragoceno bogastvo završkih cerkva, časopis Tednik, 20.8.1998, str. 9.

²⁹ Krajevni leksikon Dravske banovine (1937), Ljubljana, str. 68.

³⁰ Macuh, Peter idr (2000), Drava nekoč in danes, Obzorja, Maribor, str. 264.

Če bi to poskušali opredeliti iz metodološkega vidika, bi lahko rekli, da gre za raziskovanje z udeležbo. Avtor je opisal te izkušnje v romanu *Na splavih* (1940) in v socialni noveli *Splavar Franc Vitužnik* (1939).

RAZISKOVALNI DEL

CILJI RAZISKOVALNE NALOGE

Z raziskovalno nalogo sem želel ugotoviti, kako je reka Drava in rečni promet po njej vplival na kulturnozgodovinski razvoj kraja Zavrč.

Moj cilj je bil, da bom:

- obiskal ljudi, ki mi o splavarjenju in brodarjenju lahko pripovedujejo iz osebnih izkušenj,
- zapisal njihova spominska pričevanja,
- prispeval k ohranjanju znanja o značilnostih svojega domačega kraja.

HIPOTEZE

Predpostavil sem:

- da ljudje iz naše okolice poznajo rečni promet po reki Dravi,
- da ljudje iz naše okolice še vejo za brodarjenje po reki Dravi,
- da je reka Drava in rečni promet vplival na kulturnozgodovinski razvoj Zavrča,
- da bo raziskovalna naloga s strani vprašanih naletela na odobravanje.

METODA DELA

Pri delu sem uporabil deskriptivno metodo (metodo opisovanja dejstev, odnosov, procesov brez vzročnega pojasnjevanja) in komparativno metodo (metodo primerjanja dejstev, odnosov, procesov, z namenom odkrivanja podobnosti in razlik).

Ob začetku šolskega leta sem z mentorjema začel iskati literaturo o rečnem prometu po reki Dravi, tako sem predmet raziskovanja bolje spoznal.

Sledilo je terensko delo, ogled in fotografiranje še ohranjenih objektov, vezanih na predmet raziskave.

Kmalu sem spoznal, da o prečkanju reke ni veliko zapisanega v meni dosegljivi literaturi, zato sem se odločil, da bom o tem poizvedoval med

krajani, ki bi mi o tem vedeli kaj povedati iz lastnih izkušenj. To sem zapisal v obliki spominskih pričevanj.

Pri raziskovalni nalogi sem, poleg vodenih intervjujev, uporabili tudi metodo ankete v drugem delu raziskave.

Vprašalnik je bil namenjen predvsem mlajšim krajanom završkega šolskega okoliša. Tudi s pomočjo vprašalnika sem želel preveriti hipoteze.

Merski pripomočki

Pri raziskavi nisem uporabljal posebnih merskih pripomočkov. Postavil sem hipoteze in jih nato z vodenimi intervjuji in anketo preveril. Anketa je bila javna (zastavljal sem vprašanja, anketiranci pa so direktno odgovarjali).

Statistična obdelava podatkov

Dobljene podatke iz ankete sem najprej razdelile po vprašanjih. Sledilo je grupiranje in združevanje enakih in podobnih odgovorov v razrede. Razvrščanje podatkov je bilo izvedeno s pomočjo šifriranja. Vsak enak ali podoben odgovor je bil označen s črtico. Sledilo je seštevanje črtic. Tedaj je bilo mogoče ugotoviti, koliko posameznih enot spada v isto skupino. Skupine sem prikazal s tabelami in grafi.

ZAPIS SPOMINSKIH PRIČEVANJ

Skozi vodene intervjuje s krajan ali kako drugače s krajem povezanimi ljudmi, sem zasledoval več ciljev. Najprej me je zanimalo prečkanje reke Drave z brodom. Nadaljnja pozornost je bila usmerjena v splavarstvo po reki Dravi skozi Zavrč. Krajane sem tudi povprašal, kaj mislijo o reki Dravi in Zavrču nekoč in danes.

Izvedel sem veliko zanimivega, do nekaterih podatkov pa se s pomočjo spominskih pričevanj nisem uspel dokopati. Vsekakor pa sem dolžan vso zahvalo pričevalcem: Karlu Žnidariču, Ivanu Pucku, Ferdinandu Šešku, Ivanu Težaku, Viktoriji Murkovič, Antonu Petroviču.

Slika 10: Brodarska hiša (danes vikend).

Foto: Zupanič oktober, 2006.

Spominsko pričevanje Karla Žnidariča

Gospod Karl Žnidarič, rojen 1943. leta, je upokojenec. Stanuje v Goričaku 14. Povedal mi je, da so se nekoč čez Dravo vozili z brodom, ki pa je prenehal pluti, ko so zgradili hidroelektrarno Formin. Vstopno mesto je bilo nekaj 10 m pred Dravsko kletjo. Za prevoz so morali plačati nekaj dinarjev (od 10 do 100 dinarjev). Brodar se je pisal Skok, imena pa se ne spomni.

Brod je bil sestavljen iz dveh čolnov, na katerih je bil oder. Na sredini je bil privezan z jekleno vrvjo. Vrv je bila privezana na obeh bregovih. Na spodnji strani toka je bilo nameščeno veliko veslo, ki ga je brodnik obračal levo ali desno, odvisno od smeri vožnje. Brod je lahko vkrcal vprežni voz s konji ali kravami.

Spomni se, da je nekoč bil zelo visok vodostaj, jekleno vrv jim je odtrgalo in brod je celo odneslo (katerega leta je to bilo, se ne spomni).

Splavarjenja se spomni iz pripovedovanj. Mitnica je bila pri Murkovičevih to je današnja gostilna Pongji. Les so splavarili celo do Beograda in mogoče še naprej. Iz pripovedovanja ve, da so nekoč splavarji imeli brodolom na

dan velikega šmarna. Eden izmed splavarjev je utonil. V zahvalo, da so se ostali rešili, so dali zgraditi cerkev device Marije v Zavrču.

Povedal mi je, da se je kot otrok v Dravi tudi kopal. Ribarili so ročno ali s trnkom. Veliko otrok je v Dravi tudi utonilo. Spomni se, da je bila nekoč reka Drava nekoč širša. Spomladi ali jeseni je bila deroča, blatna, prav strah vzbujajoča. Danes mu ni žal, da Drava ni več taka kot nekoč, ker je povzročila veliko škodo.

Tudi kraj Zavrč se je po njegovem mnenju zelo spremenil. Ceste so asfaltirane, kraj ima vodovod, elektriko, telefon, ogromno avtomobilov, njive se obdelujejo strojno in ne več s konjsko vprego, vinogradi so na terasah,...

Spominsko pričevanje Ivana Pucka

Gospod Ivan Pucko (6.7.1921) je upokojeni duhovnik. Je avtor knjižice Župnija Zavrč in njenih 550 let, 1430 – 1980, ki jo je pripravil med svojim službovanjem v završki župniji, izdani v letu 1980. Danes živi Slovenji vasi 15a. Žal se spomni le malo stvari, o katerih sem poizvedoval. Kljub vsemu mi je povedal, da so nekoč Dravo prečkali z brodom. Spomni se, da je brod prenehal delovati v letih 1960 in 1965. Vstopno mesto je bilo 10 ali 20 m pred vinsko kletjo (Dravsko kletjo oz. Ulmovo kletjo op.a.). Z brodom se je dalo prevažati konje, krave, vozove, živino,... Spomni se, da je 2. avgusta 1956 prav na brodu izvedel, da so na Ptuju ubili patra Goloba.

Vse o splavarjenju se spomni iz pripovedovanj domačinov.

Spominsko pričevanje Ferdinanda Šešeka

Gospod Ferdinand Šešek (5.2.1925) je upokojenec. Živi v Goričaku 58. Spomni se, da so nekoč reko Dravo prečkali z brodom. Vstopnega mesta se ne spomni. Prevoz so morali plačati. Splav je vozil Hrženjak Jožef. Z brodom so lahko vozili vozove, krave, konje,... Spomni se, da je brod prenehal delovati leta 1964, potem je 3-4 leta vozila čez reko ladja.

Slika 11: Ostanek priveza jeklene vrvi ob brodarski hiši.

Foto Zupanič, oktober 2006.

Na mentorjevo pobudo sem gospoda Ferdinanda obiskal še enkrat, in sicer s prošnjo, da mi pojasni delovanje ladje. Povedal mi je, da je ladja delovala od leta 1960 do 1972. Dolga je bila približno 4-5m, široka pa približno 1,2-1,3m. Prepeljala je lahko največ pet ljudi. Ladjo je prevlekel z enega brega na drugi tako da je vlekel po vrvi. Vrv je bila približno 1m nad vodo. Ladja ni bila pripeta. Če je bila voda prenizka, je ladjo z enega brega

na drugega prepeljal tako, da jo je potiskal z drogom, ki je bil dolg približno 4-5m, na koncu pa je imel špico, s katero je ladjo potiskal.

Splavarjenja se sam dobro spomni. Mitnica je bila pri Murkovički. O splavarjih je slišal, da so se v Zavrču zelo radi ustavili, se najedli in po potrebi noč prespali.

Gospod Ferdinand se je v Dravi tudi kopal. V njej so prali obleke, »napajali« živino,... Drava mu je v spominu ostala kot lepa, ozka in čista reka. Žal mu je, da reka ni več taka kot nekoč.

V Zavrču se je marsikaj spremenilo-imamo boljše ceste, tudi po hribih je speljan asfalt, žal pa je veliko ljudi odšlo.

Spominsko pričevanje Ivana Težaka

Gospod Ivan Težak (7.4.1939) je upokojenec. Živi v Turškem Vrhu 51. Spomni se, da so reko Dravo prečkali z brodom, in da je brod prenehal delovati med letoma 1963 in 1964. Vstopno mesto je bilo 100 m pred Dravsko kletjo. Prevoz so morali plačati. Spomni se, da so brod vozili brodar Skok in Jožef Hrženjak. Drugih brodarjev se ne spomni. Z brodom so lahko prevažali vozove,... Spomni se, da se je z brodom zelo rad vozil. Brod je bil sestavljen iz dveh čolnov, enega vesla, pred njim pa je bil škripec, da ga je držal.

Splavarjenja se g. Težak spomni predvsem iz pripovedovanj. Splavarili so les in to vse do Beograda.

V Dravi so se velikokrat kopali. Reke Drave se spomni kot lepe, čiste in velike reke. Žal mu je, da ni več taka kot nekoč.

Kraj Zavrč pa se je spremenil po infrastrukturi, telefonu, cestah, elektriki,...

Spominsko pričevanje Viktorije Murkovič

Gospa Viktorija Murkovič (23.9.1929) je upokojenka. Živi v Zavrču na hišni številki 6. Spomni se še prečkanja reke Drave z brodom. Ne spominja pa se, kdaj je brod pričel pluti in kdaj je z dejavnostjo prenehal. Vstopno mesto je bilo 50-100m pred dravsko kletjo. Za prevoz so morali plačati. Spomni se, da je bil zadnji brodar Palatek. Brod je lahko prevažal vse:

živino, skupine, konjsko vprego,... Ko so zgradili HE, je brod nehal voziti, pričela pa je voziti ladja. Spomni se, da je nekoč zaradi visoke vode brodar s konji vred padel v vodo. Pripoveduje, da je brod bil zaradi varnosti zagrajen. Imel je rampo za dvigovanje, da so vprege in ljudi spustili, ko so se pripeljali na drugi breg. Z veslom je brodar usmerjal brod na levi ali desni breg.

Splavarjenja se spomni tudi iz svojega otroštva. Splavarji so očitno burili otroške duhove, zato pove, da so kot otroci staršem rekli, da gredo k maši, a so hodili opazovat splavarje. Iz pripovedovanj se spomni, da so splavarji jedli in spali pri Murkovičevih. To ji je pripovedovala tašča (Polona Kreč).

Tudi ga. Viktorija se spominja legende, vezane na izgradnjo cerkve Device Marije. Nekoč se je splavarjem pripetila nesreča in tisti, ki so preživeli, so se zaobljubili, da bodo zgradili cerkev Device Marije.

Slika 12: Pogled na brodarsko hišo z desnega brega Drave

Foto Zupanič, januar 2007.

Tudi doma so imeli ladjo, s katero so hodili na drugo stran Drave obdelovat njive in travnike. Tedaj je bila struga Drave 100m nižje od gostilne Pongi. V Dravi so se tudi kopali. Nekoč se je praktikantka, ki je delala pri Kmetijskem kombinatu, utopila.

Drave se spomni kot lepe in čiste reke. Žal ji je, da Drava danes ni več takšna kot nekoč, saj so v njej celo prali obleko. V Zavrču je bila tudi pošta in sicer v času turških vpadov. Pošto so vozili z Dunaja, tukaj so jo tudi tehtali. Nato so drugi prevzeli pošto in jo odpeljali v Zagreb. V času Avstro-Ogrske je bila tukaj carina. Nazadnje je bila v tej stavbi šola. V Zavrču pa se je veliko spremenilo: imamo banko, bencinski servis, carino ter večji promet; (zaradi njega več dni v tednu ne morejo spati).

Spominsko pričevanje Antona Petroviča

Gospod Anton Petrovič (17.5.1931) je upokojenec. Živi v Goričaku 17. Spomni se, da so nekoč prečkali Dravo z brodom. Pred 1. svetovno vojno je bil v lasti občine, potem pa v lasti vodnega gospodarstva. Delovati je pričel pred približno 120 leti, prenehal pa takrat, ko so zgradili HE Formin. Začetno vstopno mesto je bilo cca 800 m višje od tistega pri dravski kleti. Leta 1937 so ga prestavili zaradi nanosa gramoza, ki je oviral plovbo. Za prevoz so morali plačati nekaj malega, včasih pa nič. Spomni se nekaterih brodarjev in sicer Tona, Franca, Hrženjaka in Veseliča. Brod je lahko prevažal vozove, konje, krave,.. Sestavljen je bil iz dveh šif (jeklenih ladij), ki so bile povezane z močnimi trami. Na brodu je bila zaradi varnosti tudi ograja. Na brodu je bila tudi mala hišica, v kateri je brodar računal prevoze. Na vsaki strani je bil most, ki se je prilagajal višini broda in vode. Kljub temu, da je pri Borlu bil most, so ljudje raje uporabljali brod, saj je bil bližje. Vedeti moramo, da se je v tem času počasneje potovalo.

Gospod Petrovič se tudi sam spomni splavarjenja. Mitnica je bila pri Murkovičevih. Tam so tudi spali (po hlevih, na senu,...). Zaradi tega je bila pošta v Zavrču prej kakor v Gorišnici. Poštar, po domače Kruhek, se je vsak dan peljal iz Moškanjc v Zavrč. Les so splavarili do Beograda. To je bil najcenejši prevoz. Splavarjenje se je končalo, ko so zgradili HE Mariborski

otok. Vsak flos je imel ladjo. Na flosu je bilo 40-50m³ lesa. Spredaj in zadaj sta bili dve vesli. Nekoč je na Borlu nasedel flos in splavar je moral oblečen skočiti v vodo. Vsaki flos je imel slovensko zastavo. V Stojncih je Rožmarin kupoval les (cele flose). Skladišče je imel na sedanjem igrišču v Stojncih.

Nekoč so vodo iz Drave tudi pili in se v njej kopali. Tudi krave so vodili »pojit«. V Dravi se je včasih utopilo veliko ljudi. Vsi so se hodili kopat malo nad Ulmovo kletjo. Drava jim je bila kot morje. Vsako leto so se v njej kopali najmanj tri mesece ter ribarili. Še danes mu je žal, da Drava ni več takšna kot nekoč.

Zavrč se je spremenil po infrastrukturi, ima vodovod, elektriko, telefon, novo šolo, kulturni in zdravstveni dom, trgovine,...

Ugotovitve na osnovi terenskega dela

Ugotavljam, da prebivalci završkega šolskega okoliša poznajo nekoč razviti rečni promet.

Vsi pričevalci se spomnijo, da je bilo Dravo možno prečkati tudi z brodom. Kdaj je brod začel opravljati svoje poslanstvo, je zavito v meglo, zanimivo pa je, da se razlikujejo tudi letnice prenehanja delovanja. Verjetno še najbolj drži pričevanje gospoda Šeška, ki postavi čas prenehanja delovanja broda v leto 1964, po tem pa je še vedno bil na razpolago čoln (ladja) za potrebe posameznikov. Vstopno mesto na levem bregu Drave je bilo ob brodarški hiši, na desnem bregu pa se je premikalo zaradi rečnega pretoka in nanosov gramoza. Brodarina se je plačevala, vendar pa ni pomenila visokega stroška. Brodarji so se zamenjevali, nekaterih imen se pričevalci še spomnijo.

Brod je lahko poleg ljudi prevažal tudi vprežni voz z vprežno živino vred. Sestavljen je bil iz dveh šif (jeklenih ladij), ki so bile povezane z močnimi trami. Na brodu je bila zaradi varnosti tudi ograja. Na njem je bila tudi mala hišica, v kateri je brodar računal prevoze. Brod je imel veslo, s katerim je usmerjal smer vožnje. Na vsaki strani je bil most, ki se je

prilagajal višini broda in vode. Čeprav je na Borlu bil most, so ljudje zaradi bližine raje uporabljali brod.

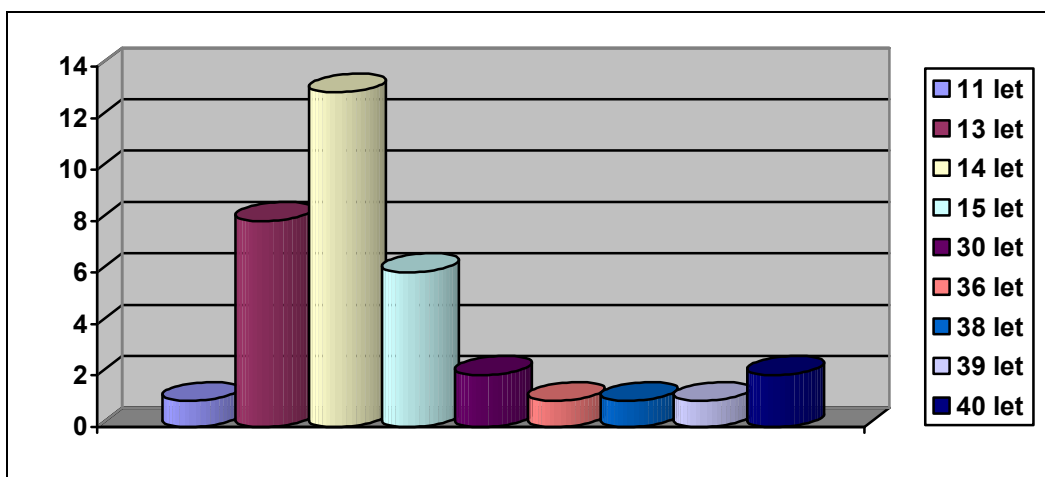
Pričevalci se splavarjenja, rečnega prometa z lesom po reki Dravi skozi kraj Zavrč spominjajo iz osebnih izkušenj, nekateri pa le iz pripovedovanj. Poizvedovanja so pokazala, da so vsi vprašani slišali legendo, vezano na nastanek cerkve Device Marije. Mitnica je bila pri Murkovičevih, kjer so splavarji večkrat tudi prespali. Otroci so, večkrat naskrivaj, radi hodili opazovat splavarje (flosarje).

Pričevalci se spomnijo, da je bila Drava nekoč lepša, čistejša in vodno bogatejša. V njej so se kopali, ribarili in se igrali. Čeprav je včasih reka tudi poplavljala in naredila škodo, jim je vseeno žal, da ni več takšna, kot je bila.

Statistična obdelava anketnih vprašalnikov

Anketni vprašalnik je v prilogi te raziskovalne naloge. Razdelil sem 40 vprašalnikov od katerih jih je bilo vrnjenih 35.

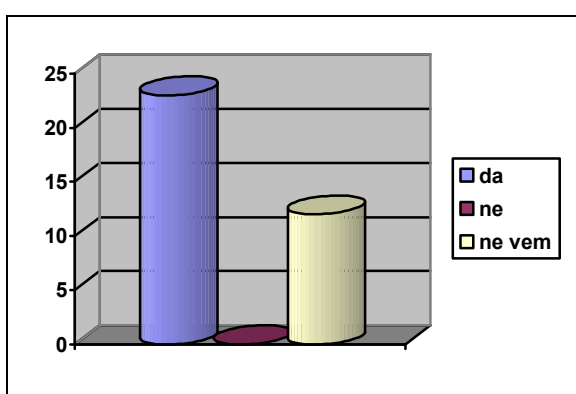
starost v letih:	število:
11	1
13	8
14	13
15	6
30	2
36	1
38	1
39	1
40	2

Graf 1: Starostna slika anketiranih

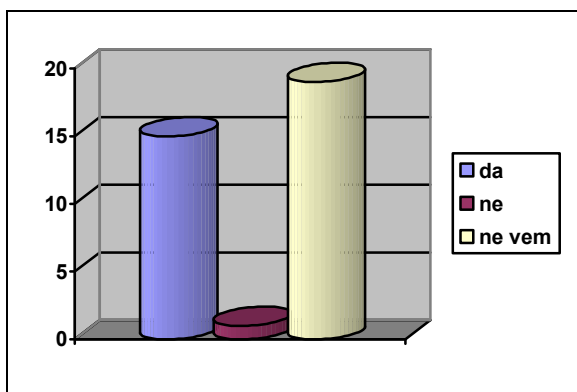
V anketo sem vključil predvsem mlajšo populacijo, saj me je zanimalo, koliko poznajo del zgodovine Zavrča, ki je predmet moje raziskave.

<i>Ali je res, da je skozi Zavrč potekal še tik do začetka druge svetovne vojne rečni promet (splavarstvo) po reki Dravi?</i>	
a) da	23
b) ne	0
c) ne vem	12

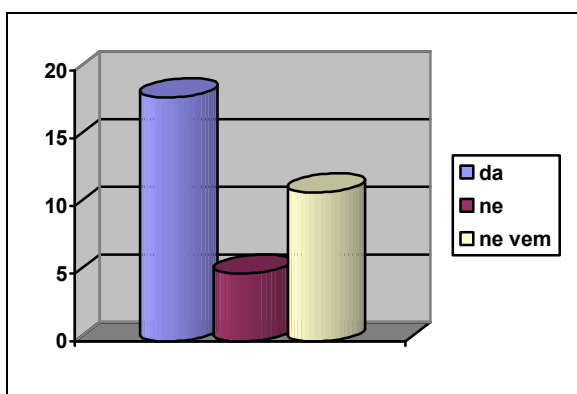
Graf 2: Prikaz koliko jih ve za splavarstvo.

<i>Ali je res, da je še do sredine šestdesetih let prejšnjega stoletja na našem območju bregova reke Drave povezoval brod?</i>	
a) da	15
b) ne	1
c) ne vem	19

Graf 3: Prikaz koliko jih ve za brodarstvo.

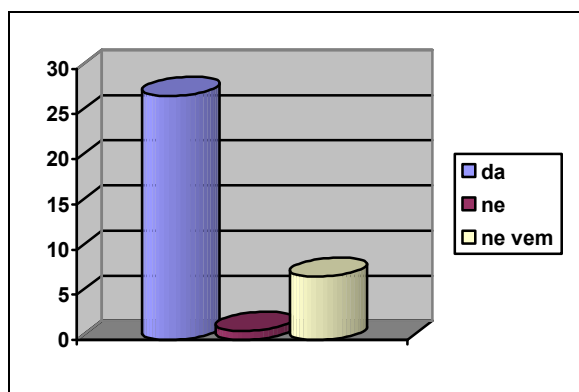
<i>Ali menite, da je reka Drava in rečni promet imel kakšen vpliv na kulturnozgodovinski razvoj Zavrča.</i>	
a) da	18
b) ne	5
c) ne vem	11

Graf 4: Prikaz mnenja o vplivu na kulturno zgodovinski razvoj Zavrča.

<i>Če ste odgovorili z da, navedite vsaj kak primer.</i>	
gradnja cerkve Device Marije	6
razvoj trgovine	1
razvoj gostinstva	3
brez odgovora	8

<i>Kaj menite o raziskovanju preteklosti v našem kraju?</i>	
a) odobravam in menim, da je potrebno	27
b) nepotrebno	1
c) nimam mnenja	7

Graf 5: Prikaz mnenja o pomenu raziskovanja.

REZULTATI

O kulturnozgodovinskih spomenikih in zgodovini kraja Zavrč sem si pomagal z razpoložljivo literaturo, pri čemer sta me usmerjala mentorja. Ugotovil sem, da je zapisov kar nekaj, vendar so razpršeni po različnih virih, tako da je moja naloga skromen poskus zbrati podatke na eno mesto.

O splavarjenju sem več izvedel iz razpoložljive literature kot od pričevalcev, saj so spomini, ki so še živi, iz otroških let pričevalcev.

S pomočjo vodenih intervjujev sem poizvedoval o brodarstvu čez reko Dravo, o splavarjenju in o spominih krajanov na reko in kraj. Spomini na brodarstvo so še dokaj živi, čeprav zapisov o njih ni. Zato se mi zdi, da je najpomembnejši del te naloge ravno zapis spominskih pričevanj na brodarstvo.

V zvezi s preverjanjem hipotez lahko zapišem naslednje sklepe:

Prva hipoteza: Ljudje iz naše okolice poznajo rečni promet po reki Dravi. Glede na spominska pričevanja vprašanih lahko izpeljem sklep, da ljudje iz našega okolja vejo za nekoč razviti rečni promet po reki Dravi skozi kraj Zavrč.

Glede na rezultate ankete: Tudi anketa pokaže, da mlajša populacija ve za nekdanji rečni promet skozi kraj Zavrč po reki Dravi.

Sklep: Hipoteza je **potrjena**. Ljudje iz naše okolice poznajo rečni promet po reki Dravi.

Druga hipoteza: Ljudje iz naše okolice še vejo za brodarjenje po reki Dravi.

Glede na spominska pričevanja vprašanih lahko izpeljem sklep, da ljudje iz našega okolja vejo za brodarstvo čez reko Dravo.

Glede na rezultate ankete: Anketa pokaže, da so tisti, ki so vedeli za povezavo obeh bregov reke Drave z brodom v manjšini.

Sklep: Hipoteza, da ljudje iz naše okolice še vejo za brodarjenje po reki Dravi bi bilo **potrebno modificirati**. V grobem bi lahko ocenil, da starejša populacija Zavračanov ve za brodarjenje, mlajša pa ne.

Tretja hipoteza: Reka Drava in rečni promet sta vplivala na kulturnozgodovinski razvoj Zavrča.

Predvsem iz literature izvem za nekoč delujočo mitnico v Zavrču. Pomembna pa je še zelo živa legenda o nastanku cerkve Device Marije. Nadalje je omembe vredno, da je farni patron sv. Miklavž, ki je med drugim zaščitnik splavarjev in brodarjev. In ne nazadnje še danes delujoča

gostilna in nekoč delujoče so bile na lokaciji ob reki Dravi, saj so tudi splavarji predstavljali vir zaslužka.

Torej lahko izpeljem sklep, da rečni promet je imel vpliv na kulturnozgodovinski razvoj kraja.

Glede na rezultate ankete in odgovore vprašanih: Zanimivo je, da se večina strinja, da je reka Drava in promet po njej imel vpliv na kulturno zgodovinski razvoj kraja, zatakne pa se ko je potrebno trditev podkrepiti s primerom. Kakorkoli že, lahko izpeljem sklep, da je hipoteza: Reka Drava in rečni promet sta vplivala na kulturnozgodovinski razvoj Zavrča, **potrjena**.

Četrta hipoteza: Raziskovalna naloga bo s strani vprašanih naletela na odobravanje.

Postavi se vprašanje, ali je brskanje po preteklosti v današnjem hitrem času sploh potrebno oziroma zaželeno.

Glede na rezultate ankete je hipoteza: Raziskovalna naloga bo s strani vprašanih naletela na odobravanje, **potrjena**.

DISKUSIJA

Zakaj sem se lotil raziskovanja vpliva reke Drave in rečnega prometa na kulturno zgodovinski razvoj kraja Zavrč? Oboje je povezano in odvisno eno od drugega. Poimenovanje farne cerkve po sv. Miklavžu, zavetniku splavarjev zagotovo ni naključje. Verjetno drži, da so cerkvico Device Marije dali zgraditi splavarji, saj ni navada saj je cerkev v neposredni bližini farne in na za splavarje ugodnem mestu za orientacijo. Za Dravsko ali Ulmovo klet je znano, da je nekoč, ko je reka Drava imela višji vodostaj, s pridom izkoriščala ugodno klimo, ki jo je omogočala neposredna bližina reke. Omembe vredno pa je tudi to, da še danes stojijo objekti ali pa vsaj njihovi ostanki, ki so bili nekoč v funkciji splavarstva ali brodarstva. Z raziskovanjem po literaturi sem potrdil vpliv rečnega prometa na razvoj kraja. Zapisana pričevanja sem opravil v želji, da tudi

sam prispevam k širjenju znanja o kraju Zavrču, in da se to ohrani bodočim rodovom. Izkušnje in znanje sem dobil od starejših, zato je prav, da jih posredujem naprej.

S pomočjo ankete sem preverjal koliko o splavarstvu in brodarstvo vejo mlajši, predvsem moji vrstniki. Glede na rezultate se vsiljuje vtis, da znanje o nekdanjem rečnem prometu skozi Zavrč po reki Dravi tone v pozabo, zato se mi zdi, da je moja naloga skromen prispevek k zaježitvi le-te.

ZAKLJUČEK

Za izdelavo te raziskovalne naloge sem porabil veliko svojega prostega časa. Vesel sem, da je moje raziskovanje bilo med krajanami dobro sprejeto. Njihova pripravljenost odgovarjati na vprašanja, mi je omogočila izoblikovati ugotovitve na osnovi pridobljenih odgovorov.

Zavedam se, da sem raziskoval le na majhnem delu Haloz, in da sem zapisal le pričevanja ljudi, ki sem jih sam izbral. Tudi k anketiranju sem zaradi časovne stiske povabil manjše število oseb. Prepričan sem, da še marsikdo ve veliko o temi mojega raziskovanja, pa mi tokrat tega ni uspelo izvedeti in zapisati. Ker pa me tema za nima, bom svoje delo nadaljeval tudi kot srednješolec.

PRILOGA

ANKETNI VPRAŠALNIK:

Ime in priimek: _____ starost: _____ Podpis: _____

1. Ali je res, da je skozi Zavrč potekal še tik do začetka druge svetovne vojne rečni promet (splavarstvo) po reki Dravi?

- a) da
- b) ne
- c) ne vem

2. Ali je res, da je še do sredine šestdesetih let prejšnjega stoletja na našem območju bregova reke Drave povezoval brod?

- a) da
- b) ne
- c) ne vem

3. Ali menite, da je reka Drava in rečni promet imel kakšen vpliv na kulturnozgodovinski razvoj Zavrča.

- a) da
- b) ne
- c) ne vem

4. Če ste odgovorili z da, navedite vsaj kak primer. Če ste odgovorili z ne, vprašanje izpustite.

5. Kaj menite o raziskovanju preteklosti v našem kraju?

- a) odobravam in menim, da je potrebno
- b) nepotrebno
- c) nimam mnenja

UPORABLJENA LITERATURA in VIRI

Bračič, Vladimir (1967), Vinorodne Haloze, Založba Obzorja, Maribor.

Bračič, Vladimir (1975), Ptujsko polje, Založba Obzorja, Maribor.

Bračič idr. (1982), 200 let šolstva v krajevni skupnosti Cirkulane 1780-1980, Cirkulane.

Enciklopedija Slovenije (1987), Mladinska knjiga, Ljubljana.

Krajevni leksikon Dravske banovine (1937), Ljubljana, 1937.

Macuh, Peter idr. (2000), Drava nekoč in danes, Obzorja, Maribor.

Mohorko, Tatjana, članek Dragoceno bogastvo završkih cerkva, časopis Tednik, 20.8.1998.

Prašnički, Martin idr. (2005), Cirkulane, svet Belanov, Halo, Cirkulane.

Radovanovič, Sašo (2004), Podravje, založba Kapital, Maribor.

Stopar, Ivan (1990) Grajske stavbe v vzhodni Sloveniji, območje Maribora in Ptuja, Cankarjeva založba, Ljubljana.

Šolska kronika šole Zavrč, zvezek 2, obdobje 1918 – 1961.

Pucko, Ivan (1980), Župnija Zavrč in njenih 550 let, 1430 – 1980, "Zrinski" Čakovec.

Zupanič, Ivo, (2006), Kulturno zgodovinski oris kraja Zavrč v Halozah, diplomska seminarska naloga, PEF.

SPLETNI VIRI

Spletna stran: <http://www.zrc-sazu.si/Zgds/7-8-2000.htm> (10.1.2007)

Spletna stran: <http://sl.wikipedia.org/wiki/Drava> (27.12.2006).

SPOMINSKA PRIČEVANJA

Spominsko pričevanje Karla Žnidariča

Spominsko pričevanje Ivana Pucka

Spominsko pričevanje Ferdinanda Šešeka

Spominsko pričevanje Ivana Težaka

Spominsko pričevanje Viktorije Murkovič

Spominsko pričevanje Antona Petroviča

